

Bij de wieg van een Hindoestaans woonproject voor jong en oud

Inleiding mini-conferentie "Hier dromen wij vaneen meergeneratie woonproject voor Hindoestanen in Den Haag".

*dr. Vincent Smit, lector grootstedelijke ontwikkeling, Haagse Hogeschool
21 februari 2007*

Wij staan hier aan de wieg van een nieuw project: hindoestaanse meergeneratiewoningen. Na zo'n vijftig projecten van groepswonen voor ouderen van verschillende herkomst, is er nu een initiatief waarin voor één etnische groep een project voor jong en oud wordt ontwikkeld. Dus: niet één leeftijdsgroep en meerdere ethniciteiten, maar één ethniciteit en meerdere leeftijdsgroepen.

Dit is een interessante toevoeging aan het arsenaal. Mensen worden nu niet samengebracht op basis van hun leeftijd, maar op basis van hun culturele oriëntatie. De ene clustering is niet op voorhand beter dan de andere. Het ene is er al, het andere komt er aan. Het is een verrijking van het woningaanbod, van de mogelijkheden om te wonen en te blijven wonen in de stad. En dat is al heel wat.

Hoewel het project zich richt op één etnische groep, is het verleidelijk dit project te scharen onder de titel van Multicultureel Bouwen en dat is het ook als we niet de schaal van het complex, maar van de wijk of het stadsdeel als uitgangspunt nemen: "het tot uitdrukking laten komen van culturele diversiteit in de gebouwde omgeving". In de brochure lezen we ook "het complex geven we graag een uitdagende architectonische uitstraling, met Oosterse elementen". We mogen er dus op rekenen dat de stad in haar fysieke verschijningsvorm er in variëteit op vooruit zal gaan. In de uitstraling van de gebouwde omgeving zal sterker gaan doorklinken dat de stad een gevarieerde bevolking binnen haar grenzen heeft. Onvermijdelijk loopt de gebouwde omgeving altijd achter op de dynamiek in de bevolking. De bevolking verandert sneller dan de gebouwen. Dit alleen al is op zichzelf al een reden om ruimte te geven de aansluiting, ook in culturele zin, tussen vraag en aanbod te verbeteren.

Maar zo gemakkelijk komen we er niet vanaf. Dit soort projecten wordt regelmatig bestookt met vragen over de betekenis ervan voor de integratie van allochtonen, en met een vrees voor afzondering van allochtonen ten opzichte van autochtonen enzovoort.

Met of zonder uw goedvinden wil ik hier twee stellingen over multicultureel bouwen en integratie verwerpen.

Stelling-1: multicultureel bouwen is slecht voor de integratie. Dus "rem"

Stelling-2: multicultureel bouwen is goed voor de integratie. Dus "motor"

In de eerste stelling is een sterke assimilatielijm te ontdekken. Zij die van buiten komen horen zich aan te passen aan de Nederlandse samenleving. Alle uitingen die de eigenheid onderstrepen, maken duidelijk dat die aanpassing er niet is en zijn om die reden omgewent. Los van de wenselijkheid en de haalbaarheid van allerlei assimilatiepogingen zou men in elk geval kunnen tegenwerpen dat burgers in de vrije westerse wereld hun leven zoveel mogelijk zelf willen en kunnen inrichten en dat hen om deze reden niet het recht ontzegd mag worden een eigen woningbouwproject te ontwerpen. Een betere indicatie van aangepast gedrag bestaat eigenlijk niet!

In de tweede stelling is een positief beeld voor etnische verscheidenheid zichtbaar. Verwacht wordt dat dergelijke projecten een bijdrage leveren aan zelfbewustzijn en trots, hetgeen bevorderlijk is voor integratie in de samenleving. Maar voor integratie is veel meer nodig: taal en onderwijs, stages en arbeidsplaatsen, een goede onderhandelingspositie op de regionale woningmarkt met keuzemogelijkheden om door te stromen. En dat is andere koek. Het leggen van een grote hypotheek van sociale integratie op het multiculturele bouwen is daarom riskant, juist vanwege het grote belang van de andere beleidsvelden.

Ik meen daarom dat multicultureel bouwen niet de rem, niet de motor, maar het sluitstuk van integratie is. Projecten van deze aard geven dus niet integratieproblemen aan, maar integratiesuccessen. Voor veel allochtonen, ook in Den Haag, zijn de grootste huisvestingszorgen veel te basaal om aan multicultureel bouwen toe te komen. Men woont te klein, de woningen zijn gehorig, er is slijtage in de woonomgeving, de reputatie van de buurt is niet best. Eerder dan “uitdagende architectonische uitstraling” stelt men prijs op een slaapkamer extra, bergruimte, parkeerruimte, betaalbare woonlasten.

Maar gelukkig zien we ook groepen, zoals de Hindoestanen, die een goede sociaal maatschappelijke positie hebben bereikt en die de basale huisvestingskwesaties overleefd hebben en zich kunnen gaan richten op andere zaken. En die krachtig genoeg zijn om projecten voor hun eigen kring te ontwikkelen en dan nog voor alle leeftijden. En die – ze kijken wel uit – zich niet in de Schilderswijk willen laten plaatsen, maar in het andere deel van Den Haag. Men zou dus kunnen zeggen dat ook in het uitwijkgedrag de integratie gerealiseerd is.

In elk geval is het project uitdrukking van een keuze voor het wonen in de stad. We zouden het bijna vergeten, maar een route de stad uit, was ook mogelijk geweest. Veel steden verliezen sinds jaar en dag bewoners aan de randgemeenten. Nu is dat op zich zelf niets bijzonders, Rijswijk is – dat kunnen we afspreken – gewoon Den Haag en er komen ook veel mensen van buiten de stad Den Haag binnen. De stad is een emancipatiemachine: men komt er jong en arm binnen en gaat er middelbaar en rijker weer uit. Maar een deel van die suburbano's zijn eigenlijk urbano's: ze willen in de stad blijven en stellen eisen aan woning, woonomgeving, onderwijs, veiligheid. En een stad die niet in staat is, de sociale stijging van de eigen inwoners mogelijk te maken en vervolgens binnen de eigen grenzen op te vangen, doet het niet goed.

Daarom zijn er twee dingen nodig:

- *sociale stijging van de eigen inwoners mogelijk te maken
- *sociale stijgers binnen de stad opvangen.

Het project van de meergeneratiewoningen zie ik als uitdrukking van het tweede. Veel lastiger is het faciliteren en stimuleren van sociale stijging in de stad zelf, het eerste dus. We komen dan aan de kernopgave van de stedelijke vernieuwing.

Stedelijke vernieuwing bestaat maar voor een beperkt deel uit het verbeteren van de fysieke constellatie van de stad. De hardware vergt onderhoud en vernieuwing. Dat is best ingewikkeld, het kost een paar centen, het duurt ook even, maar ook dan moeten we vaststellen dat het maar een stuk van de puzzel is.

Stedelijke vernieuwing bestaat ook maar voor een beperkt deel uit het verbeteren van de onderlinge contacten, de sociale cohesie van de stedelijke samenleving. Begrip voor elkaar, waarderen van elkaar gedrag en gewoonten, tegengaan van hufteigheid, allemaal nodig en het is niet gering. Maar ook dan zijn we nog niet rond.

Als we rond willen komen, dan hebben we sociale stijging als leidraad van de stedelijke vernieuwing nodig. Als mensen in de stad niet goed kunnen stijgen, vervalt de stad. Op terreinen van arbeid, onderwijs, vrije tijd en wonen moeten voldoende sporten op de ladder aanwezig zijn. Geen barrière maar carrière. En wie kijkt, zie barrières genoeg. In het wonen zijn in de stad onvoldoende sporten op de ladder. Tussen de dure koop en de goedkopere huur ziet niet zo veel en dit bevordert niet bepaald een uitwisseling tussen zand en veen, tussen stad en randgemeenten. En Den Haag mag dan in vergelijking met andere grote gemeenten wat meer goedkope koopwoningen hebben, de segmentatie tussen de huur en de koopmarkt speelt op.

Investeren in stedelijke vernieuwing is daarom investeren in stijgingsmogelijkheden, in kansen om vooruit te komen. En een deel van deze mogelijkheden liggen in de betreffende wijken: in de behuizing, de woonomgeving, de voorzieningen in de buurt, de veiligheid en daarmee ook in sfeer, reputatie, imago. De wijk is een handig kader om aan vooruitgang te werken, niet meer en niet minder dan dat.

Het thema van de stedelijke vernieuwing is in de landelijke politiek fors gestegen. Die stijging hebben we dus al binnen. Het kabinet dat morgen begint wil onder het motto van “ van probleemwijk naar prachtwijk” een forse push geven aan het opknappen van wat heet de probleemwijken.

“ Voor de zomer zal een actieplan worden opgesteld voor een brede samenhangende “ sterke wijken” aanpak die er op gericht is binnen acht tot tien jaar van probleemwijken weer vitale, woon- werk- en leefomgevingen te maken waarin schooluitval is teruggedrongen en de (jeugd) werkloosheid is teruggebracht, werkgelegenheid in de buurt is gebracht de bevolkingssamenstelling gevarieerd is en het prettig wonen is” .

Méér dan in het recente verleden zien we een gevoel van urgentie en zo’n gevoel is nu eenmaal nodig om bestuurlijke en financiële energie vrij te maken. Investeringsbereidheid is ook een signaal aan bewoners dat hun wijk en zichzelf niet worden afgeschreven, maar serieus worden genomen.

Maar nu dan, hoe dit alles aan te pakken en welke valkuilen ware te vermijden? Ik denk met u even mee met het nieuwe kabinet en met de nieuwe minister van Integratie en Wijkverbetering.

Een: zware turbo-taal over de toestand in de oude stadswijken mag heel even nodig zijn om middelen en partijen te binden, daarna moet het afgelopen zijn. Met termen als “de vlam slaat in de pan” en “sociale herovering” helpen we de stigmatisering een handje en doen we alsof een gehele wijk een probleem is, terwijl in de wijk diverse groepen (verschillende) problemen hebben. En er zit veel kracht en wijsheid in de wijken zelf, die niet van buiten af veronachtzaamd mogen worden. Niet zozeer de wijk moet vooruit, maar de mensen in de wijk moeten vooruit.

Twee: Wijkverbetering is niet hetzelfde als Integratie. Niet alle integratievraagstukken lopen over de band van de wijkverbetering. En er zijn ook integratievraagstukken buiten de geëtiketteerde probleemwijken (40, 56, 140 of iets dergelijks). In de afgelopen kabinetsperiode zat Integratie ingeklemd in Justitie en was bepaald ondergeschikt aan Immigratiebeleid. Er treedt nu een bevrijding uit deze omhelzing op, maar snel een nieuwe partner kiezen kan ook riskant zijn. De twee beleidsdossiers dus een beetje uit elkaar houden.

Drie: het nieuwe besef van urgentie mag niet leiden tot een fixatie op de zeer korte termijn en op uitsluitend zichtbare fysieke verbetering. Resultaten op de korte termijn zijn erg nodig, ook al om het vertrouwen te behouden van alle betrokkenen, maar we hebben het hier wel over taaie langlopende processen die lang volhouden vergen. En veel van de verbetering zit niet in de stenen, maar in het sociale van opvoeding, onderwijs, welzijn, emancipatie. De Minister van (Integratie en) Wijkverbetering moet ergens op een departement inwonen, maar zal ook voor Wijkverbetering de fysiek-ruimtelijke omgeving en benadering van VROM af en toe moeten weerstaan.

Vier: de hele operatie staat of valt met het mobiliseren van de kracht van de non-profit en profitinstellingen. De overheid, rijk en gemeente, kunnen dit niet alleen. De woningcorporaties hebben veel kracht, ook financieel. Gaan de corporaties in Nederland nu eindelijk eens samen een Investeringsmaatschappij vormen waarin middelen van arme en

rijke corporaties samenkomen voor de grootste opgaven in het land? Dit gesprek duurt al jaren en met het laatste Antwoord van Aedes op de druk van buiten lijkt het er een klein beetje op. Kan de nieuwe minister van VROM dit met Aedes even regelen?

Vijf: voor een goede aanpak van wijkverbetering is een goede stedelijke en regionale omgeving nodig. Wat te denken van het functioneren van de stedelijke en regionale woningmarkt? De kloof tussen huur en koop houdt de segregatie tussen stad en randgemeenten en tussen zand en veen in stand. Het nieuwe kabinet heeft – zoveel is wel duidelijk – geen enkele ambitie op hervorming van de woningmarkt, niet in de huursector, niet in de koopsector. Men verwacht heil van een verhoging van de bouwproductie tot 80.000 à 100.000 woningen, zonder dat duidelijk is onder welke voorwaarden deze tot stand kan komen. Voorlopig houden we dus een gescheiden huur- en koopmarkt. Op dit punt wordt de Wijkverbetering al in de eerste minuut door het kabinet zelf op achterstand gezet.

Genoeg over het nieuwe kabinet en terug naar het project zelf. Het project meergeneratiewoningen is een probaat project om stijgers in de stad op te vangen. Daarmee wordt de stad versterkt: in sociale, economische en culturele zin. Het helpt ook een perspectief te bieden voor die groepen van stadsbewoners die nog een weg van stijging te gaan hebben.

In die zin past het prima in een nieuwe lijn van stedelijke vernieuwing. Ik zie nog meerdere projecten volgen de komende jaren, van allerlei etniciteiten en generaties. En met de opgave van stedelijke vernieuwing zijn we - zeker met de huidige omloopsnelheid van kabinetten en gemeentebesturen - nog wel even bezig. Ik dank u voor uw aandacht.